Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 28 СЕНТЯБРЬ, 1989 ШУ. ★ № 116 (7774). ★ Мах 3 кеп.

ХЬАЙИЙЛЛАЙ СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ШОЛЛАГIА СЕССИ

25 сентябре Кремле Союза Советен Къамий Советеи цхьана яьча заседанеца болх дIаболабир СССР Лакхехьарча Совета шоллагIча сессе. Iуйрийнарча заседане председателал деш хиннача СССР Лакхехьарча Совета Председатела **М. С. Горбачева** хоам бир 470 депутат дIаязвеннав аьнна, хIаьта ше раьза хилар хьа а хайтар парламентареш иштта активни хилара.

1990 шера СССР экономически социальнии дегIайоалаяра Паччахьалкхен планах доклад йир СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела **Л. А. Воронина.**

Сайрийнарча заседане 1990 шера йолча Паччахьалкхен бюджетахи 1988 шерара бюджет кхоачашъярахи доклад йир СССР финансай министра **В. С. Павлова.**

Председатель волча М. С. Горбачева хоам бир СССР Лакхехьарча Совета комитеташтеи палатай комиссешташтеи мехка планен бюджетеи проекташка хьалхагIа хьожалга а царех йола шоай заключенеш кийчъелга а тIадилла хинна хиларах. Из болх мишта чакхбоаккхаш ба дийцар Союза Совета плановии бюджетно-финансовии комиссе председатела **В. Г. Кучеренкос.**

Депутаташ раьза а хилар планеи бюджетеи проекташ дIахо комиссешкеи комиташкеи ювцара порядка хьакъехьарча цун предложенешта.

В. А. Воронина жоп далар хьатIадоагIача шера СССР экономически социальнии дегIайоалаяра паччахьалкхен проект ювцарца дувзаденна депутаташа тийнача хаттарашта.

Заседани чакхйоаллаш дийцар регистрацни голосовании яра йола электронни система болх бе йолаялийтарах, дола дош. Депутаташа голосовани йир из эксплуатаце хьаэцара тIехьа.

(ТАСС).

РСФСР Лакхехьара Совет гулъярах дола

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу: цхьайттазлагIа хержача Российски Советски Федеративни Социалистически Республика Лакхехьарча Совета цхьайттталагIа сесси гулъе 1989 шера 25 октябре городе Москве.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **В. ВОРОТНИКОВ.**

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **С. ЧИСТОПЛЯСОВ.**

Москва, 1989 шу, 23 сентябрь.

* * *

РСФСР Лакхехьарча Совета президиумо хоам бу цхьайттазлагIа хержача РСФСР Лакхехьарча Совета цхьайтталагIча сессе дувцийта ер дешаш лерхIаш хилара хьакъехьа:

1. РСФСР Конституцена (Керттерча Закона) хувцамаши тIатохараши дарах долча РСФСР Закона, РСФСР халкъа депутаташ харжарах долча РСФСР Закона, РСФСР халкъа депутатий моттигашкарча Советий депутаташ харжарах долча РСФСР Закона проектий хьакъехьа.
2. РСФСР халкъа депутаташи РСФСР халкъа депутатий моттигашкарча Советий депутаташи харжара хьакъехьа.
3. Автономни республикаш, краяш, областаш а РСФСР а регионални боахама расчетага яхара долча советскии боахамеи органий декхарий хьакъехьа.
4. РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдара хьакъехьа.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Гудермесски районе «Восточный» яхача совхозе долаш яйзар тхона Ахматова Напу керте латта комсаш лелаерий бригада. БIарччача шера хьинар ца кходеш къа а хьийга, боккха хьувкъам чуэцаш яр из.

Карарча шера хаоттам комсаш хьалкхеяра аьттув болаш бацар. Каст-каста догIаш делхар, дIатехача молхаех пайда балацар, кIотаргашта бебе лазараш хулар. ХIаьта гейдолгаш хьахила доладеннача хана гIинбухера хьекхача михо шелал ера. Дукха латтанзар из, цхьабакъда, доккха зе дир цо комсашта.

Напуси цун новкъосташеи ерррига шоай говзал оарцагIъяьккхар хаоттама даь зе махулла кIезигдара. Тахан дика гуш да из де цар аьттув баьнналга.

— Оаха леладу лаьтта 31 гектар да, — аьлар бригада кулгалхочо. — Царех хIаране тIара оаха чуэц юкъера лаьрхIача 70 центнер комсаш, планал итт центнер дукхагIа. Сентябрь чакхбалале хьувкъам чуберзабе тхоай низ кхоачаргба, аьнна, хет сона.

Комсаш чуэцарах далац бригада гIулакх. хьатIадоагIача шера кийчо е еза ха гаргагIертай. Кастта кIотаргаш яьIа яьлча, лаьттах йохка езаргья комсаш. ТIаккха нийсде деза бIоагIий, эшача саьрг а тохаш.

Шоай декхараш тIехкхоачашдеш йола бригадаш кхы а я совхозе. Царех цаI — Виситаев Хьамид керте латта коллектив. ХIара гектара тIара цо чуэц 65—67 центнер комсаш.

— Фу даьд оаш хьувкъам сихагIа чуэцара? — хаьттар оаха совхоза парткома секретарага Хизриев Iусманага.

— Дукха ха йоацаш хиннача халкъа депутатий Герзельски юрта Совета исполкома сессе дийцар цох лаьца. Беррига юртахой тIахьийхар оаха хьувкъам чуэцача дакъа лацара. Баь болх эрна бовнзар. Иштта кхашка къахьегаш ба юртарча школай, ПТУ дешархой, моттигерча промышленнии бытовойи предприятей болхлой.

Деша дай бац

Соахка кIезига яздаьдацар оаха Сунженски районе «Путь к коммунизму» яхача колхоза хьайбаш леладерий гIулакхех. Уж дикагIчарех дацар. Хувцамаш хиннадац карарча шера а.

Хьожаргда вай миштa чакхбаьккхар хьалхара бархI бутт укхазарча № 4 йолча шурий-товарни ферма коллективо.

Шера цар йохка езар 1196 тонн шура яр. Ехкар — 669 тонн, е 55 процент. Соахка цу юкъа хинначул 20 процент кIезигагIа я из.

ХIара Iаттагара дийнахьа юкъера лаьрхIача 5—6 килограмм шура мара яккхац ферма болхлоша. Цул лохагIа хьокхам болаш коллективаш районе дукха яц.

ХIанз геттара дукха балхаш да фермашка. ДукхагIдараш Iан кийчо ярца дувзаденна да уж. Цу даькъе а дукха ледарлонаш я колхозе. Хьагучох, шу долалуча хана доккхий декхараш тIаийде а, тIаккха уж кхоачаш ца де а Iемаб колхоза хьайбаш леладераш. Маца чакхдаргда из ловзар?

Кхоачамбоацараш дукха да

«Назрановский» совхоза Аьлти-Юртарча шурий товарни ферме да тхо. Дика вIаштIехьбаьккхаб укхаза хьайбаш леладерий болх. Из да аренда юкъейоалаярах хьахиннар. ТIеххьарча хана хоалуш лакхъеннай къахьегамен производственнии дисциплина. ДикагIа кхоачашъе болабеннаб ден распорядок. Хьайбаш кхоаб оттаяьча рационага хьежжа. Цудухьа тIакхийттай хьайоаккха шура, лохденнад цунга дIадодар.

Ферма Iаьсий латтача помещене да тхо. ХIаьта бIаргадайнар дега тоам беш дар. ЦIена, лостам болаш яр чухьа. ХIара клетка чу дар, ши-ший группагIа дола Iаьсий, кIир теха яр Iаьсий латта клеткаш а, телхачара дахчан уйнаш хийцадар.

Хьайбаш латтача помещенешка а хьож тхо. ТIатеIIа кийчъеш я уж помещенеш а. Дика тоаьйй кIийле. Доахан лелачара кIоагаш доахка моттигаш дIаннисъяьй бетон а юллаш, пенашта кIир техай, тховнаш тIа шифер хийцай, хIаьта кизга бIалгаш доацача полиэтиленови пленка техай хIанзле. Юххера а цхьан юстара латтача базе нийсделар тхо. Цу чу корашка доацаш дар кизга бIалгаш, теха полиэтиленови пленка а яцар.

— Из иштта хIанад? — аьнна, оаха хаьттача, ферма зоотехника Бекмурзиев Мухьмада аьлар:

— В цхьа база йисай тха кизга бIалгаш доацаш. Укх деношка полиэтиленови пленка а тохаш дIакъовларгда оаха кораш.

Доакъар кийчду цех я ферма коа. Цига кийчдаьчул тIехьагIа мара дIадиллац из хьаьшка. Аьтача доакъарах концентраташ, стандартни доаца баьцадаараш, сом, тух, микроэлементаш а етташ кийчду из. Цахаддаш болх беш я цех.

Арахьара тIахьежача дика хете а, бакъда, чуваьлча геттара воча хьале да хьайбаш леладерий соцкультбыта хьашташ кхоачашдара даь цIа. Чувала йиш йоацаш бIеха дар уйнаш, пенаш. Лоацца аьлча, тхьовра тхо хиннача Iаьсий латтача помещене дуккха цIенагIа, лостам болашагIа яр.

Ховш ма хиллара, хьайбай продукташ яхарен паччахьалкхенга йохкарен планаш ханал хьалха кхоачашъе аьттув боал доахан дика кхоабаш хиларах.

— Ферма доакъарца Iалашъяра гIулакх мишта латт? — аьнна оаха хьаттача ферма зоотехника Бекмурзиев Мухьмада укх тайпара жоп делар: «Сона хетачох, во латт. Ферме 1000 бежан да, царех 500 бетташ етт а болаш. Таханарча дийнахьа кийчъяь йол 400 тонн я — езачул дуккха кIезигагIа. Бакъда, силоса-м планагIа йоагIачул а дукхагIа хила мегаш я. Доакъар Iалашдара лаьрххIа вIашагIъелла бригада я совхозе. Царца оаха договор оттадаь дале а цар доакъар тхона деззача тайпара кийчдац. Нагахьа санна, совхозо арендагIа лаьтташ тхона хьалоре, эша доакъар оахош Iалашдергдар оаха, эшаш йола культураш а дIаювргьяр.

Наьсар-Кертера, Пхьилекъонгий-Юртара фермаш хьалъяь дукха ха яц, цудухьа тоаяра дукха хIама дезаш яц уж. Дале а ремонташ укхаза цхьаццанахьа яь яьхай. Хьайбаш латтача помещенешка цIена, лостам болаш дар. Бакъда, шиннахьа а доакъар кхоачам хиллал Iалашдаьдац. Цу тайпара цхьаццадола кхоачамбоацараш дале а бIарчча хьайийцача Iан кийчо яра гIулакхаш во лелац цу боахаме. Кхаь ферме даь доккхий аьла аргIаш латтар коа. Царна гонахьа яь карт а яр.

Цхьабакъда, «Экажевский» совхоза хьайбай комплексера гIулакхаш иштта дика дацар.

Делкъа ха хьатIакхоачаш совхоз - техникума шурий товарни ферме кхьачар тхо. Укхаза бруцеллезах цамогаш дола доахан да. Iалаьмате воча хьале дар уж. ХIаьта леладеш 791 бежан да, царех бетташ — 165 етт. Геттара во яр уж латта моттиг. Царна кIал гонга кхоачаш хIана яц, аьнна колд яр. Хьаьш даьсса дар.

Хьайбай помещенешка долх тхо. Цецваллал хIама дар цу чу даьллар. Геттара во яр дахчан кIийле. Доацаш дар кизга бIалгаш, еха латтар наIараш. Арадаьлча гуш дар, цхьацца нахьа тхов тIа шифер йоацилга.

Iаьсий латтача помещене долх тхо. Пхе — ялх шера цхьа болхло чуваьнна вийхьогI укх чу, аьнна хеталу. Геттара бIеха яр чухьа. Лоацца аьлча, Iаьсий моттиг я аьнна ала йиш йолаш яцар из.

Ара лаьттача Iаьсашта кIалара кIийле бIеха яр, хьаьш даьсса дар, тух дацар хьалхашка. Тхо бIаргадайча Iеха доладелар уж. Гуш дар, уж меца долга. Цхьа скотник мара хьагуш кхы саг вацар ферма коа.

Доакъар а тоъал Iалашдаь дац укхаза. Силос технологе бокъоноша дIадеххача тайпара йоацаш, геттара во кIоага чу йоллаш яр. Пхи—ялх Iаса дар, силос йоллача кIоага тIа дажаш.

Боахамий кулгалхошеи специалисташеи цIенхаштта уйла е езаш да цхьаькха цхьа хIама а. Цамогаш долча доахана эша гIулакх деш боше къаьстта нах хила беза, иштта хила еза техника а. ХIаьта из цига доацаш дар.

Лоацца аьлча, фермашка Iана кийчо яра болх дIахо йодача хана а дIа ца боде, эшшача боараме хьайбаш Iангара даха вIаштIехьдаргдац укхаза.

М. ЧАХКИЕВ,
тха спецкорр.

IИЛМО—ПРОИЗВОДСТВАНА

Укх диъ дийнахьа — 26 сентябре дIа а йолаенна — Грозне чакхйоаккхаш я мехкдаьттан газовии скважинашта тохкамаш дарах йолча проблемашта хетаяь Ерригсоюзни совещани. Республика столице вай мехка мел йолча регионашкара: Гаьнарча Малхбоалера денз Малхбузехьен Украинага кхаччалца, Архангельскера денз Кушке кхаччалца — Iилманхойи специалисташпрактикаши баьхкаб. Мехка доагора-энергетически комплекса дукха дикагIа болх бетаро ялар Iалащделга да совещане декхар.

Мехкдаьтта долаш йола хIара район ший тайпара, къаьстта белгала, кхычарел эргаш йола геофизически тохкамий комплекс чакхйоаккхалга дIадехаш я. ХIаьта, уж тохкамаш ца дича далац, цар дика гIо ду тохкаш йолча районашка мехкдаьтта долга хьахьокхача а мехкдаьтта, газ йолча горизонтий продуктивность лакхъяра даькъе а.

Совещане организатор я вай республика территоре, тIа болх беш йола СССР геологе министерства, «Союзпромгеофизика» яхача Iилма-производственни объединенена чуйоагIаш йола геофизически методашца тохкамаш дараи мехкдаьтта - газоразведочни скважинашта тIахьожам лоаттабараи Ерригсоюзни Iилматохкама а проектно-конструкторски а института (ВНИГИК) Прикаспийски отделени. Совещане дакъа лоацаш ба СССР Миннефтегазпрома болхлой а.

Вай хьашашта юкъе ба берригача вай мехка а дерригача дунен тIа а цIихеза гIорбаьнна бола Iилманхойнефтяникаш. «Союзпромгеофизика» яхача НПО генеральни директор, технически Iилмай доктор, профессор П. А. Бродский, ВНИГИК Прикаспийски филиала скважинашта тохкамаш дара отдела заведующи, технически Iилмай доктор, профессор Н. Ф. Рязанцев, «Туркменнефтегаз» яхача треста керттера геолог Е. П. Акентьев, «Оренбурггеология» яхача объединене скважинашта геофизически тохкамаш дара Оренбургски экспедице керттера инженер И. И. Зинченко, иштта Татаре, Башкире, Белоруссе, вай мехка кхыча мехкдаьтта регионашкара викалаш а.

А. САДУЛАЕВ.

СУРТА ТIА: (аьттехьара аьрдехьа) «Союзпромгеофизика» яхача НПО генеральни директор, технически Iилмай доктор, профессор П. А. Бродский, «СевКавНИПИнефть» яхача института лабораторе начальник А. В. Зубарев, Грозненски мехкдаьтта института керттера Iилман болхло А. А. Брыков, ВНИГИКа Прикаспийски филиала скважинашта тохкамаш дара отдела заведующи, технически Iилмай доктор, профессор Н. Ф. Званцев.

С. ХУГАЕВА сурт.

ХРОНИКА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместитела декхарех мукъаялийтай нов. Махмудхаджиева Тамара Усамовна кхыча балха тIа хьожаярца дувзаденна.

* * *

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместитела декхарех мукъавалийтав нов. Салтаханов Керим Султанович кхыча балха тIа хьожаварца дувзаденна.

* * *

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа Нохч-ГIалгIай АССР издательствай, полиграфе, книжни торговле Паччахьалкхен комитета председатела декхарех мукъавалийтав нов. Подпорин Владимир Васильевич кхыча балха тIа хьожаварца дувзаденна.

* * *

СССР Конституце 152 статьяга хьежжа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо хержав **Сейнароев** Махьмада Бексолта Грознерча Ленински районни халкъа суда халкъа судахолла.

СССР оборона министра приказ

1989 ш. 27 сентябрь. № 341 г. Москва.

Эскаре гIулакх дара оттаяь ха чакхъяьккха эскаре гIулакх деш бараш запасе бахийта мукъабовлийтарахи 1989 шера октябре — декабре эскаре гIулакх де гражданаш аргIагIа тIахьеха рахи.

«Массане юкъарча эскаре гIулакх дара декхарех» долча СССР Законага хьежжа **приказ лу аз:**

1. 1989 шера октябре—декабре СССР Герзашцарча Низий мугIарашкара запасе бахийта мукъабовлийта бокъонца эскаре гIулакх дара оттаяь ханаш чакхъяьха бола эскаре срочни гIулакх дераш.
2. 1989 ш. октябре—декабре бокъонца эскаре срочни гIулакх де тIахьеха, тIахьеха ди тIакхоачаш 18 шу даьнна гражданаш, нагахьа санна эскаре гIулакх дара ха тIехьаяьккха беце, хIаьта иштта эскаре гIулакх дара тIехьаяьккха ха чакхъяьнна боккхагIбола гражданаш а.
3. Приказ дIакхайкаде ерригача роташка, батареяшка, эскадрильяшка, кемаш тIа.

СССР Оборона Министр
эскара инарал **Д. ЯЗОВ.**

БархIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета аргIана йоаца сесси

ДЕН ПОВЕСТКЕ—РЕСПУБЛИКА МИНИСТРИЙ СОВЕТА ОТЧЕТ

НГIАССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова доклад

НГIАССР Министрий Совето 12-гIа пятилетка йолаелча денз ше баьча балхах йола отчет лу вай общества ерригача оагIонех перестройка хьокхаеннача лоархIамеча хана. Бокъонца керда хIама а хинна дIаэттар вай вахаре халкъа депутаташ хоржалга. Чакхъяьнна СССР халкъа депутатий Съезд, СССР Лакхехьарча Совета сесси XIX Ерригсоюзни партконференце кхайкаяь политически реформа яра тIаерзаяьча программа юхьанцара этап а хиннай, цар хьалхадаьккхад Советех бокъонца долча халкъа Iаьдала органаш елга.

Хоржамий кампане, съезда а СССР Лакхехьарча Совета хьалхарча сессе а итогаша къьгга хьахьекхар обществе керда хьал эттaлга, советски наьха политически хьинар дегIадоагIаш латталга, хIаьта иштта вай вахара дуккхача сферашка эргалонаш говш хилара, нийрча гIулакхаши этта проблемаши ледара къестаяра уж раьза боацалга. Царех керттеръяраш — нах кхачанцеи промышленни товаращцеи Iалашбар, наха чуIе фусамаш хьалъяр, гонахьара Iалам лорадар. ЧIоаггIа кринтина е езаш а, дуккхача наьха садуаш а да унахцIено лораяра боарам лоха хилар, транспортни проблема, общественни порядок телхаяр, базараш яр, зуламаш делгеи правонарушенеш яри дегIадар.

Из дерригa а вай республике нийслуш да. Вай правительства членаша дика кхетаду халкъа боахама тайп - тайпарча доакъошкеи гIулакхаш дара сферашкеи эттача хьала къахьегамхой раьза боацилга. Нах хьежаш ба шоаш сатессача экономикерча хувцамашка хIанз, укх сахьате, уж тIехьадоахалга ловш бац уж. ХIаьта дикалгахьа дола хувцамаш хоалац царна. Из бахьан долаш, нийса хургда аьнна хет сона, НГIАССР Министрий Совета отчет республике эттача экономически хьалагара дIайолайийча.

12-гIа пятилетка вай республико дIайолайир экономически социальнии дегIаахара даькъе РСФСР кхыча регионел тоъал чIоагIа тIехьаюсаш. Республика хьалхашка эттар керттера ши проблема цхьан ханна къоастае езалга. Хьалхаръяр — мехкдаьтта даккхареи чакхдаккхареи боарамаш лохдаларах чIоаггIа зе хинна халкъа боахам дегIабоалабар, шоллагIъяр — халкъа хьал-таро тоаяри этта социальни проблемаш къоастаяри.

Уж керттера лостамаш теркал а деш, республика Министрий Совето, горрайисполкомаша, областной партийни организаци керте а латташ, ший низ тIабахийтар социально-экономически дегIаахара тIадерзадаь декхараш кхоачашдара. Экономике теркам тIабахийтар боахама керда механизм юкъейоалаяра, халкъбоахама комплексана кулгалдара структура эргаьккха тоаяра, къахьегама коллективаш боахама расчетага, подрядага, арендага йовлара, промышленность, гIишлош елга, социальни сфера дегIайоалаеча этта нийрча хьал дIадаккхара.

Кердача экономически реформа а социалистически предприятех (объединенех) долча Закона а хьалашка бухсоццаш хьахулачунца дукхагIа уйла йолаш болх бе яьлар къахьегама коллективаш. Цо аьттув белар республикерча промышленноста бIарчча хьайийцача 3,5 шера 7 процент дукхагIа товарни продукци арахеца, къахьегама овсарле 6,9 процент лакхъе. Эггара лакхагIйола темпаш гойтай машиностроенеи металлообработкеи еча предприятеша (16 процент), яйгача промышленносто (40,3 процент), хьуна а хьу чакхйоаккхача а промышленносто (14,7 процент). НГIАССР Министрий Совета чуйоагIача промышленносто — 29,6 процент. 725 единица комплексномеханизированни а автоматизированни а оборудовани, 414 керда технологически линеш юкъейоалаяра чотагIа айденнад прогрессивни технологеш караерзаяра, механизацеи автоматизацеи средствашца промышленни объекташ Iалацъяра боарамаш.

Укх шерашка лаьгIбеннаб арахеца продукци кердаяккхара болх. Арахеца йолаьй 883 тайпа керда промышленни продукци, цу даькъе 709 тайпа халкъа эша товараш а долаш. БIарчча хьайийцача укх шерашка арахеца йолаьча кердача продукце боарам — 29,1 процент, хIаьта Iилма-технически мероприятеш чакхъяхара чотагIа хьахинна цIена пайда — 34,1 миллион сом.

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

БархIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета аргIана йоаца сесси

ДЕН ПОВЕСТКЕ—РЕСПУБЛИКА МИНИСТРИЙ СОВЕТА ОТЧЕТ

НГIАССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова доклад

(ДIахододар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Цу шерашка керттера производственни фондаш 9.1 процент дукхагIа хиннай, хIьта социально - экономически дегIаахара дIахьожаяьча капитальни вложеней юкъера боарам 1,7 млрд. сомага дIакхаьчаб, е 11 пятилетке цу юкъа хинначул 17 процент дукхагIа.

ШийтталагIча пятилетке сихагIа дегIайоагIа «Б» группана чуйоагIа производства средстваш, цо аьттув беннаб 10,3 процент дукхагIа халкъа эша товараш арахеца, хIьта комплексни планагIа яр 4,1 процент мара яцар.

Республика агропромышленни комплекса материально - технически база дегIайоалаяра, доалдара системен боахам лелабара экономически механизми эргалькха тоаяра тIалерзадаь гIулакхаш даьд. ШийтталагIча пятилетка кхаь шерал ах шеран юртбоахама производство дегIайоалаяра дIахьожадаьд 611,2 миллион сом.

Правительства балха тIа боккха лоархIам болаш да къахьегамхой хьал-таро тоаяра тIаерзаяь программни решенеш кхоачашъяр. Укх шерашка хIара сага дIакхоачар 27 процент тIакхийттад, болхлойн гIулакхерча наьхен алапеш 23,3 сома лакхденнад, колхозхой алапеш — 26 сома. Карарча шера 15-ча сентябре кхачале инвалидностагIеи къабаларагIеи 70 эзар пенсионера хьожадаьча пенсей лохагIдола боарамаш лакхделга Iалашдаьд. Царех хIаране пенси бетта 70—80 сомага дIакхаьчад. Паччахьалкхен кооперативни торговлеи общественни кхачани розничии товарооборот цхьан сага лаьрхIача 56 сома лакхъеннай, цунна деш дола гIулакхаш 35 сома дукхагIа да. ДукхагIа дIанкхоач нахага керттера кхачан продукташ.

Министрий Совето шийниз дIакхоачар ду соцкультбыта объекташ хьалъяра дIахьожадеш дола рузкъа дукхагIа хилийтара. ШийтталагIча пятилетка чакхъдаьннача шерашка цу гIулакха дIахьожадаьр шозза совгIа дукхагIа да дIаяхача пятилетке цу юкъа хинначул. Финансироване ерригача источникий чотагIа 19 процент дукхагIа хьалъяьй нах баха фусамаш, школаш — 11 процент дукхагIа, клубаш — 53 процент, больницаш — 12 процент, амбулаторно - поликлинически учрежденеш — шозза дукхагIа.

Ерригача жилищни фондага диллача цхьан сага дIакхоача фусам 0.4 квадратни метр йоккхагIа хиннай. Ялх эзар совгIа болча дезалаша тоаьй шоай жилищни фондаш.

Республика правительствос укх шерашка теркам тIабахийтаб Iалам лорадара болх хьинарегIа берзабара. Iалам лорадара а Iалама ганзех дикагIа пайда эцара а дIахьожадаьд 74 миллион сом.

Цунца цхьана белгалдаккха деза республика дегIайоалаяра тIадерзадаь социально - экономически декхараш сиха а эффективно а кхоачаште НГIАССР Министрий Совета аьттув ца баьналга. Промышленнии юртбоахамеи производство дегIайоалаеча дола геттара лоха боарамаш, капитальни гIишлош хьалъеча дола кхоачамбоацараш чIоаггIа Iаткъ къахьегамхой хьалтаро тоаеш беча балха. Нах фусамашца, деша даха ха йоацача берий учрежденешца Iалашбеча, медицински, коммунальни, бытовой, торгови гIулакхаш деча даькъе Российски Федераце тIехьхьарчарех цхьа моттиг дIалоац вай республико.

Ира латт зуламаш дара проблема. Эсала Iалашъю республике правопорядок. Советски правоохранительни, кхыйолча паччахьалкхен органаша а общественни организацеша а цу гIулакха низ тIабохийташе а, зуламаш делга тIа-тIа дегIаухаш хилар соцаде аьттув баьнабац. Къаьстта дIадаьржад общественни моттигашка ду зуламаш, паччахьалкхени наьхен доалахьен ду къоалаш. Шерра дIадаьржад базараш елга а. Дукха зуламаш ду берашен кхувш боагIарашен.

Цу хьакъехьа болх сешбале а, халкъа боахама дерригача доакъошка бизза пайда эцац кердача боахам лелабара механизмах. Промышленноста дукхкхача предприятеша телхаю договорни дисциплина, производства керттера хьокхам — поставкех дола декхараш — кхоачашдац. Кхаь шеран ах шеран лоархIаяьяц договорни декхарех «Грознефтеоргсинтез» яха объединене (98,2 процент), заводаш: «Красный молот» (92 процент), биохимически (95 процент) цементни (85,3 процент), «Пищемаш» (93,8 процент), кхыяраш.

Диккха тIехьайнсай Грозненски швейно - производственни объединени, Назрановски трикотажни фабрика.

Договорни поставкех лоархIаяц «Чеченингушстройматериалы» яха производственни объединени. Цун бехкагIа республика доалахьа йолча предприятеша оттадаьча договорагIа дIакхахьийта езача продукце план 97,3 процент мара кхоачашйиц. Духхьал карарча шера хьалхарча ворхI бетта цу объединене предприятеша хьа ца еш йисай 30 миллион кирпишк. Шоай договорни декхараш кхоачашдиц моттигерча промышленноста территориально-производственни объединене цхьайолча предприятеша. Укхаза чIоагIа ира латт продукци арахецара, производство сецаяра, пайда боацаш рузкъа доадара дешаш.

БIарчча хьанийцача республика производства боарамаш дегIадаьхка дале, а Заводской, Старопромысловски, Наурски, Ножай-Юртовски районашка промышленни продукци арахецалга лохденнад.

Наьха доходаши арахеца товараши цхьан боараме хилийтара республика правительствос, горисполкомашцеи райисполкомашцеи цхьана, наха эша товараш алсамдахара, цар ассортимент шеръяра, уж дикагIа хилийтара таронаш лехай. Цхьабакъда, моттигерча товарашца из декхар кхоачашдар кхоачам боллаш дац. Комплексни плано оттадаь боарамаш тIехкхоачашдой а, алапе фондацарча цхьан сомага диллача 74 кепига мара хьадац халкъа эша товараш. Карарча шера хьалхарча ялх бетта итогашка хьежача гуш да 6 район планех лоархIа ца яьлга. Уж я: Ножай - Юртовски (81,2 процент), Назрановски (89 процент), Гудермесски (96,3 процент), Веденски (96.4 процент), Старопромысловски (94,6 процент), Октябрьски (99,2 процент). Цар дIа ца луш йисай 10 миллион сома маьха продукци. Чоалхане доацача 26 тайпа товарех иттанех мара задэнеш кхоачашъяьяц. Уж арахецара планех лоархIаяьяц Минлесхоза предприятеш, моттигерча промышленноста ТПО, культура министерство. Къаьстта кIезига арахийцад халкъа эша товараш «Грознефть» объединене, «Мединструмент» завода, «Промавтоматика» НПО, «Аргунводпром» объединене.

1989 шера республика предприятеша арахеца лерхI 550 миллион сома маьха халкъа эша товараш, хIьта вай республикана РСФСР Госплано оттаяь контрольни цифра 580 миллион сом да. Цунца дувзаденна республика правительствос кхы тIа 30 миллион сома маьха халкъа эша товараш арахецара план оттаяь дукккхача предприятешта. Цхьабакъда, из дича 10 миллион сома «ак»аьлар царех цхьаяраша.

Чакхдоалаш латт 1990 шера лаьрхIа планаш оттаелга. Халкъа эша товараш дохкача этта хьал тоадара профильни йоацача предприятеша эггара кIезигагIдале а, шозза дукхагIа арахеца деза уж, хIьта профильни ярий боарамаш махулла лакхде деза. цар ерригача таронех пайда а эцаш.

Халахете а, йолаш я цар позици кхетае йиш йоаца коллективаши предприятеши. БоагIаш бола теркам тIабахийтац цу гIулакха республика минлесхоза предприятей кулгалхоша, цига дIаIемаб лохача боарамашка (дегIаахара боарам 10 процент), агропромышленни комплекс (кхачан товараш 6 процент, кхачан доацараш — 0 процент, минбыт (6 процент). ХIьта «Чечингхлебпром» объединене, Грозненски электромеханически заводо. Ремпромкомбинато, НГIАССР культура министерствос, респотребсоюзо хьатIадоагIача шера 1989 шера арахийцарел а кIезигагIа халкъа эша товараш хьадара тIаерзаяь предложенеш йоалаяьй.

Республикай Министрий Совето боккха теркам тIабахийтаб транспортеи бувзамеи балха. ШийтталагIча пятилетка шерашка 39 керда автобусни маршрут йиллай. Пассажираш дIан - хьан кхувлара паччахьалкхен план кхоачашъяьй машинаькъа, фегарча транспорта, троллейбусаша, нах дIанхьаи кхувларах хьахиннача пайдашта — автобусаша.

Укх пятилетка 3,5 шера бувзама предприятеш дегIайоалаяра дIадахийтад 16 миллион сом совгIа ахча. Городашкеи юрташкеи 12,5 эзар керда телефоний номераш юкъейоалаяьй. Ер шу йистедоалача хана 5 эзар номер йола АТС-24 шоллагIа аргIа дIаяла лаьрхIад. Юрташкара бувзам лоаттабеш йолча предприятешка ВПТС реконструкци еши керда гIишлош хьалъеши республика 16 совхозеи 4 колхозеи балхаш даьд, царна лаьрхIа 3,6 эзар номер юкъейоалаяьй. ШийтталагIа пятилетка чакхъялалехьа Грозне электронни система йола, 10 эзар номер юкъехьоргйола, АТСЭ-21 яха керда телефонни станци хьал а яь, эксплуатаци дIаяла лаьрхIад. Цул совгIа, Грозне микрорайоне АТС-77 яха станци шеръе лаьрхIад — хьалха 6 эзар номер йолаш из хиннаяле, хIанз цун 10 эзар номер хургья, цхьацца кхыйолча объекташка а кхы а балхаш де лаьрхIад.

Цунца цхьана, транспортеи (нов. Ошаев) бувзама предприятейи (нов. Хаит) болх хIанз а дикагIа догдоахийташ ба. Министрий Совето дукхаза а дувца оттадаь хиннад цу отраслей балха хьакъехьара дешаш, цхьабакъда, цу даькъе дикагIча оагIорахьа кардинальни хувцамаш хиннадац. Хьалха санна, геттара лоха я укхаза бахача наха гIулакхаш дара культура, гIожа долаш, гражданий дехараш хьалха санна теркал ца деш дуташ моттигаш дIаяханза я. Цу дерригнешта раьза бац къахьегамхой.

Республика халкъа боахама дукхача отраслей балха чIоагIа новкъарле еш, Iаткъаш да Къулбаседа - Кавказски машинаькъа Грозненски отделене (нов. Спиридонов) леладеш дола гIулакхаш.

Парте социальни политике а бахача наьха вахаре эггара хьалхара хьашташ кхоачашдара даькъе а лоархIаме моттиг дIалоац торговлей, общественни кхачан, бытовой гIулакхаш дара предприятеша. Министрий Совето цу сферерча гIулакхий хьалашка массаза теркам тIалоаттабаьб. Цу отраслей балха тIа хоалуш дикагIча оагIорахьа тIадерзадаь цхьацца хувцамаш хиннад.

Пятилетка дIадахача шерашка товарооборот дегIаяра темпаш 6,2 процент лакхъеннай, бахача наха маьхагIа гIулакхаш дара боарам 50,8 процент лакхбеннаб. Бахача наха гIулакхаш деш йола предприятеш 1989 шера диазза гаргга дукхагIа хиннай.

Цунца цхьана тха вIаштIехьдаланзар исполнительни комитетий, коллективай, предприятей цу хьакъехьарча балха хьинар айде, бахача наха деш дола гIулакхаш хоалуш дикагIа дайта, товарашца уж дикагIа Iалашбара гIулакх тоаде. Укх пятилеткай кхаь шерара товарооборота юкъара план 113 млн. сома кхоачашйинза йисай. Уж планаш кхоачашъе вIаштIехьдаьннадац торговлен министерстванеи респотребсоюзаи. Из бахьан долаш, 1988 шера хIара сага лаьрхIача товарооборота боарам 724 сом хилар, РСФСР боарамал шозза лохагIа ба из. Цу хьале да бахача наха маьхагIа гIулакхаш дара дола дош а.

Республике бахаш бола нах шоашта эшаш дола товараш, къаьстта берашта, боккхийча наха лаьрхIа дола товараш, гIишлон материалаш, боахаме чIоагIа эшаш йола хIамаш эца таро йолаш бац. ДукхагIдола товараш нормагIа дохка дезаш хул. Иштта дохк вай бахача нахага шекар, хIамаш ютташ йола средстваш. ХIамаш ютташ йолча средствашца этта хьал кастта тоалургда. Шекарцара гIулакх чоалханегIа да: ХIара сага лаьрхIа дохкаш дола шекар кIезигагIа хургдоацаш, моттиге цун производство дегIайоалаяра мел могар де деза вай.

Хьалха санна, геттара лохарча боараме да баха нах коартолашцеи баьцадаарашцеи Iалашбара гIулакх. ХIанз а тIехьа, хала хете а, грозненций хьашташ геттара кIезига кхоачашдеш я цу гIулакха лаьрхIа «Грозныйагропромплодоовощторг» яха производственни аграрноторгови сомий-баьцадаарий продукци хьаяра йола объединени (нов. Хаперский). Агропрома председатела заместитель нов. Волкови цу объединене кулгалхойн сомий-баьцадаарий боахама материально-технически база чIоагIъяра, из дегIайоалаяра, сомий - баьцадаарий продукци кхеяра а чакхъяккхара а, из йохка кийчъяра дешаш геттара ледара къестадеш ба. Цунца бахача наха еш йола Iалашо геттара воча хьале ерз, сомий-баьцадаарий базашка къоалаш де, спекуляци лелае, рынкашка этта лакха маьхаш хьаллаца таронаш луш дола хьалаш хьахул.

Торговлена эггара чIоагIагIа Iаткъаш, баха нах геттара раьза а боацаш, тайп-тайпара хабараш, йоахараш хьахулийташ да цу сфере дола тайп-тайпара харц гIулакхаш. Уж, хьалха санна, тайп-тайпарча хьисапе да: эцархошта дохкаш дола товараш харцахьа озаш, уж Iехабеш, шоашта е шоай гаргарча, бовзача наха лаьрхIа, юхадохка лаьрхIа товараш дIалечкъадеш йола моттигаш геттара дукха я.

Горрайисполкомаш, массови информаце средстваш, болхлой тIахьожам лоаттабара керда хьахинна органаш декхарийла я торговлен правилаш телха ца яра тIехьа цIенхаштта тIахьожам лоаттабелга Iалацде, гучадаьнна кхоачамбоацараш наха дIадовзийта. проверкаш яьчул тIехьагIа гучадаьнна кхоачамбоацараш дIадахара тIадерзадаь гIулакхаш белгалдаха, кхы де хIама а доацаш дусе, Советий сессешка а дувцаш.

Бахача наха гIулакхаш деча шоай даькъа юкъехьош ба индивидуальни е кооперативни гIулакхаш деш бола гражданаш. Царех дукхагIбараш къахьегаш ба халкъа эшаш дола товараш хьадеча, бахача наха гIулакхаш деча е общественни кхачан предприятей сферашка. Укх тIехьхьарча хана хоалуш дукхагIа хулаш латт гIишлош хьалъеш, гIишлон материалаш хьадеш, юртбоахама продукци хьалкхееши из чакхйоаккхаши йолча кооперативай таьрахь. Эзари ийсбIаьн дезткъе ийслагIча шера 1 июла республике дIаязаьь 1885 кооператив яр. царех 794 болх беши шоай балха юкъе 15,5 эзар саг юкъе эзаи яр.

Кооперативай балха тIа, вай хьаллоацаш долча пайдане гIулакхашца цхьана, теркал ца еш йита йиш йоацачарех я цхьайола негативни тенденцеш а. БоагIаш бола мах а баь, царца лиера къовсам лоаттабе беза.

Халкъа депутатий Советий дукхача районнии городдийн исполкомаша регистраци ю торгово-закупочни, посреднически гIулакхаш леладеча, общественни питани вIаштIехьйоахача кооперативашта. Цу кооперативаша розничии сете, боахамашка, базарашка продовольственнии промышленнии товараш хьа а ийдеш маьхаш тIа а детташ юхадохк наха зе а деш е республикера кхыча моттигашка дIакхухь. Дукхача кооперативаша законодательстваш, тIанийца уставаш, финансови дисциплинаш телхаеш, доходаш, къайлайоахаш, паччахьалкхе Iехаеш моттигаш нийсйолийт. Царех цхьаярашта юкъе нийслу халкъа рузкъа лечкъадарах хьалха судаш яь нах а.

Из дерригa геттара во Iаткъ республике ахча лелара процесса. 1988 шераи карарча шера 7 беттан банкашка кооператорашкара 4 миллион сом кхаьчад, хIьта банкашкара дIанийцад кулг кара 80.4 миллион сом.

Кооперативаш вIашагIйоахкачеи балхаш дечеи уж ерригa деформацеш нийсъялар тарденнад, царна регистраци елга горрайисполкомаша тешаме доацаш ледадарахи цар балха тIехьа тIахьожам ца лоаттабарахи. Республика къахьегамхой предложенешка хьежжа НГIАССР Министрий Совето, ерригача торгово-закупочни кооперативай болх юхасоцабаьб.

Экономикен социальни сферен дегIаяр дукхагIча даькъе тийша да республика гIишлошъяра комплекса балхах. ШийтталагIча пятилетка кхаь шера цхьагIа позитивни хувцамаш хиннад, гIишлошъераша пайда эцача капитальни вложений объемаш лакхъеча, производственнии социальни лоархIам бола объекташ эксплуатаце юкъейоалаеча. Цу шерашка пайда ийцача капитальни вложеней объем 11-ча пятилетке цу юкъа хинначул 17 процента лакхъеннай.

ШийтталагIча пятилетка шерашка республика гIишлошъераша массехк йоккха промышленни предприяти хьалтъяьй, царна юкъе: г. Грозне Ленина цIерагIча ГНПЗ каталитически крекинга установка комплекс, г. Аргуне хлебопродуктай комбинат, Чири-Юрта пенашта йолча силикатни материалий заводи кхыяраши.

ЛоархIаме лоархIар капитальни гIишлош хьалъяра социальни лостам чIоагIбар а. Цу гIулакхашта йола капвложеней объемаш лакхъеннай шиннел дукхагIа (218 процент). ТIехьхьарча кхаь шера социальни сфера материальни база дегIайоалаяра моттигерча Советашка гIолла 117 миллион сомах пайда ийцаб 11-ча пятилетке цу юкъа хиннача 65 миллиона хьалхашка. 1989 шера моттигерча Советий объекташ хьалъяра 72 миллион сом дIадахийта лаьрхIад, е 11-ча пятилетка цхьатарра кхаь шера хинначул дукхагIа.

Республике вIаштIехь а яьккха вахаре юкъейоалаеш я «Жилье-2000» яха программа, цунга хьежжа хIара дезал 2000 шу хьатIакхачалехьа Iалашбаь хургба къаьстача квартираца е цIенца. Шоай къаьстта доалахьа йола гIишлош хьалъяра дешаш кхоачашдара, бахача наха хьакъоастаьйн 22 эзарнел совгIа лаьттан участок.

Бешамаш лелаяра участкаш эца безам болчара уж хьанийцай е хьаэцаш латт. Моттигера гIишлон материалаш арахецара республика Министрий Совето тIайица адресни программа вахаре юкъейоалаеш я.

ГIишлошъяра финансироване еча ерригача источникай чотагIа хьалдаьд бахача наха лаьрхIа 1089 эзар квадратни метр цIеношш, 13.7 эзар моттиг йола школаш, 4380 моттиг йола клубаши культура цIеноши, 4140 моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш, 2440 саг хьатIаэца йиш йолаш ФАП-аши поликлиникаши.

Иззала тIакхийтта доллаше а, гIишлошъечара гIулакхий хьалаш вайна тоам беш дац. къаьстта а социальни хьашташ кхоачашдара йола объекташ хьалъяра темпаш. 1989 шера 1 январь хьатIакхоачаш нах баха пункташ амбулаторно - поликлинически учрежденешца 21 процента Iалашъяьй, банешца 26 процента, быта цIеношца 37 процента, общеобразовательни школашца 75 процента. Республике квартираш хьаэцара аргIагIа латт 38 эзар совгIа дезал. Цунца цхьана карарча пятилетка дIадахача кхаь шера соцкультбыта объекташ хьалъяра планагIа дIаяхийта лийрхIа хиннача госкапвложеней 270-нех 71 миллион сом пайда ца эцаш дисар. Капвложенех пайда эцилга тIехьадусаш да 1989 шера а. Иштта. юрта социальни сфера дегIайоалаяра карарча шера цхьоалагIча ах шера планагIа лийрхIача 22.7 миллион сомах, пайда ийцар 10,7 миллион мара хиланзар. Къаьстта во да капитальни вложенех пайда эцара гIулакх Малгобекски районе (горисполкома председатель н. Манкиев), Наурски — (н. Аюбов), Надтеречни—(н. Тазиев), Шелковской — (н. Талутова), Сунженски — (н. Кузнецов).

Цхьабакъда, дикагIа лелац гIишлошъяра гIулакх Грозне а. Капитальни вложенеех пайда эцалга хIара шера кхоачашдац. Кхоачам болаш дика лелац бахача наха цIеноош хьалделга, цунца цхьана 30 эзар гаргга грозненций дезал вахара хьалаш тоаде дезаш ба. Из дош ира латталга ховш доллаше а бахача наха цIеноош, школаш, школе даха ха йоацача берий учрежденеш, коммунально - бытовой хьалашта лаьрхIаи кхыйолеи объекташ эксплуатаце дIалулга хадданза кхоачашдац.

Республике а Грозне а капитальни гIишлош хьалъеча цу тайпара хьал оттара бахьан да подрядни организацей болх мела латтар. Царна юкъе керттерча «Чеченингушстрой» ПСМО кхаь шера 27 эзар совгIа квадратни метр чуIе фусамаши 6 эзар совгIа школьни моттиги эксплуатаце юкъе йоалае вIаштIехьдаьннадац. ДСК мощносташ шеръяра балхаш чакхдаьннадац. Объединене кадрай текучесть я, тIаккха балха дикал лоху, хIьта дисциплина а болх лерттIа дIаоттабар а дикагIа хулаш дац.

ГIишлон нонагIо новкъарле ю тIехьхьарча хана материально - технически Iалашъяр ледара латтаро а. Цу балха боккха бехк ба сантехприборашца, линолеумаца, цементаца, хьунматериалашца объекташта комплектаци яр телхадеча СССР Госснаба территориальни управлене керттерча начальника нов. Томасова.

Болх лерттIа дIабахара новкъарле ю цхьаболча заказчикаша капитальни гIишлоний планаш харцахьа кхетаеш хиларо.

Укх шера чуIе фусамаш, школаш, больницаш, ФАПаш, амбулатореш хьалъяра лаьрххIача программашца лийрхIа хинна позицеш а мелъеннай.

Министрий Совето уж кхоачамбоацараш дага а кхоабаш, 1990 шера гIишлош хьалъяра программа оттаьй. Декхар хьалхашка оттадаьд духхьала паччахьалкхен капвложенейи предприятей средствайи таронех 400 эзар квадратни метрал кIезигагIа йоацаш чуIе фусамаш хьалъе. Цу шера планал кхозза дукхагIа школьни моттигаш дIаяла. Балха юкъе йоалае еза берий больницеи акушерски корпуси. Цу дерригне а подрядни организацешта, горрайисполкомашта къаьстта бехктокхам тIабул. Вай низ кхоачар де деза хIара коллектива планаш кхоачашъяр керттера гIулакх а хинна дIаоттадар.

НГIАССР Министрий Совета председатела заместителаша нн. А. А. Мальсаговеи К. С. Салтахановеи подрядни организацей, министерствай, ведомствай, горрайисполкомий кулгалхошца цхьана кулгалхой бехктокхам лакхбе беза оттаяь программа кхоачашъяра, гIишлошта финансировани яр, моттигера гIишлон материалашца, изделешца, конструкцешца Iалашъяра, гIишлоний монтажнии предприятей мощносташ лакхъе хьажа беза, хур-могар де деза гIишлоний майдашка кIезигагIа бале шин сменах болх бергболаш. Госстроя председатела нов. Дидигова проектни решенейи объекташ хьалъяра балхийн дикала тIахьожам чIоагIбе беза.

Йоккха халонаш я республике укх шера хинна хатараш бахьан долаш. Шатойски, Веденски, Ножай-Юртовски районашка хинна токхамаш, лаьтта агар бахьан долаш доккха зе хилар халкъбоахама. Республика Министрий Совета, паччахьалкхен комиссе а массаза теркаме лоаттаду цу хатарашца дувзаденна балхаш.

Республике хинна хатараш дIадоахача балхаша, хьахьекхар гIишлон организацей, объединеней, горрайисполкомий цхьабола кулгалхой хатар хиннача сихха цун тIехьадусараш дIадаха кийча боацалга, еш йолча решенешта тIахьожам лоаттабе карагI ца доалалга. Хила йоагIача боараме хиланзар Ножай-Юртовски райисполком (нов. Кудусов). Керда Iойохкача нах бахача пункташка фусамаш а кхыйола соцкультбыта объекташ а хьалъеча мелал гучаювлийт Гудермесски райисполкомо (нов. Садыков).

Вай общества вахаре эггара лазар ду моттигаш а хинна дIаэттад. КПСС ЦК мартовски Пленумо белгалдаьккхача бесса, аграрни сектор дегIаахар, нах кхачанца Iалашбар. Уж проблемаш массаза а, теркаме я республика Министрий Совета. Деча балхаша аьттув баьккхар республика кхачан программага хьежжа, шурах, шуран изделеех, шекарах, бахчах хIара сага эшача боарамга кхоачае, ялат, бахча, шура, хьайбаш, коа тIара оалхазараш хьаэцара пятилетка кхаь шера план кхоачашъе.

Юкъера лаьрхIача 12-ча пятилетка кхаь шера 11-ча пятилетка юкъерча боарамца нийсдича юрта боахама валови продукци маьхашка диллача 6 процента лакхъеннай е 35 млн. сом совгIа. Продукци дукхагIа хилар дерригa а къахьегама овсарле, керттерча юртбоахама культурай хьувкъами хьайбай продуктивности лакхъялар да.

1986 — 1988 шерашка, 11-ча пятилетка юкъерча шерий боарамца дистача НГIАССР дулх даккхар, хьалхарча категоре субпродукташ а юкъе йолаш, лакхденнад 18 процент, шура продукци — 14, кондитерски изделеш — 23, сомабаьцадаарий консерваш—22 процент, минеральни хий — 1,8-и алкогольни доаца малараш 1,6 дукхагIа. Шеръеннай хьаеча продукце ассортимент, цун дикал лакхъеннай. ДIадахача кхаь шера керда 100 совгIа тайпа кхачан товараш арахецар карадерзадаьд.

Колхозийн совхозийн материально - технически база чIоагIлуш латт, 1988—1995 шерашка агропромышленни комплекса перерабатывающи отраслаш дегIаахар сихдара программа я чакхйоаккхаш.

ДукхагIйолча районашка райпищекомбинаташ Iоехкай, цхьаццайолча колхозашкеи совхозашкеи шура чакхйоаха, колбаса, копченносташ, маькхабулочни изделеш хьаю предприятеш ехкай.

Амма вай хIанз а вIаштIехьдаьннадац паччахьалкхенга продукци йохкара планаш кхоачашъе. Вай даьр кхоачам хиллал дац, кхачан продукташ тоъаш яц, баха нах леткъалга доагIаш да дукхагIйолча продукташца эсала Iалашбу, яхаш. ДIадахача кхаь шера кхачан ресурсашка дIакхаьчаяц 93 эзар тонн совгIа шекара свекла, 23 эзар тонн гаргга гидуарг, 101,6 эзар тонн баьцовгIаши 14 эзар тонн сомаши.

Республике цхьадола боахамаш да шерагара шерага юртбоахама продукци хьаяккхареи хьанйяреи планаш кхоачаш ца еш. Геттара халача хьале я ер районаш: Сунженски, Урус - Мартановски, Наурски, Грозненски.

Цхьайолча районашка оамал а хинна дIаэттад дIаювш йола майдаш кIезигъеш цунга хьежжа лакхлуш хьувкъам а боацаш. Хоалуш кIезигденнад хьайбаш Грозненски районе, хьакхарч Урус - Мартановски районе.

Ценхаштта бехк баккха беза «Чеченингушагропром» объединене председателах нов. М. А. Арбиевх, цуи заместителех Амерхановх. Мимбулатовх, цар эсала болх бар бахьан долаш ялатеи кхыча культурайи хьувкъам лоха хиларах, хьайбай продукци хила езача боарамагIа вайга хьа ца кхачарах.

Республике баха нах кхачан продукташца Iалашбелга тоадара мела пайда эц бахача наьха шоай гIонна дола бохамаш санна йолча, сомий бешамаш а хьасий бешамаш а лелаелга дегIадоаладар санна йолча лоархIамерча резервех. Тахан цу секторе детта доахан леладеш 43 процент мара дезал бац, хIьта 46 процент болча наха цхьаккха тайпа доахан леладац. Из нийслу доакъар кийчде, доахан дIалахка моттигаш ца хилар, доакъарца, дIадувча фуца, дIайогIача гаьнашца, къонача хьайбашца нах Iалаш ца бар бахьан долаш. Юрташка кхоачамболлаш пункташ яц бахача нахагара сов йола продукташ хьанйеш, зIамига габарит йола техника, удобрени, юртбоахама культураш лераяра йола средстваш эца моттиг яц.

Шоай долахьара боахамаш дегIадоаладара массе оагIорахьара новкъостал де, яхаш вай даьча тIахьехамаша, анализо хьахьокхаш ма хиллара, луш пайда бац. Укхаза эшаш дар да ерригa экономически рычагаш оарцагIа яхар, эггара хьалха боахамий кулгалхой а специалисташ а материально Iалашбар а долаш.

Карарча пятилетке боахамий финансови хьал кIезиг - дукха тоаденнад. ХIьта а хала долаш дус из. Хьадда гIулакхаш чакхдаьхадац АПК экономика тоаяра, къахьегам вIаштIехьбаккхара, аренда, кооперацe, подряда керда формаш юкъейоалаеча дукха да формана леладеш гIулакхаш, боахамаши предприятеши хозрасчетага а самофинансированега а йоахилга мела лел. Укх шера 1 июле агропрома предприятешка ссудагIа доалла декхар 1 миллиард сом гаргга хиннад.

Республика Министрий Совето гIулакхаш чакхдоах колхозий а совхозий а финансовий болх тоабара. Цу балха тIехь чIоагIа дог доахилге йолаш я керда вIашагIъехка АПК формированеш, агропромышленни объединенеш, комбинаташ, паччахьалкхен - кооперативни объединенеш, агрофирмаш. Цу цхьан ханна дIахо йодаш я доал дара структура эргаяьккха тоаяра процесс, дIайохаш я ца эшаш йола подразделенеш, управлене аппарата болхлой кIезигбу, из лелаярга дIадохийтар лохду. Иштта пайда ца беш хилар бахьан долаш дIаяьккхача бакъахьа лаьрхIад «Птицепром» яха трест. 26 процент кIезигбаьб «Чиченингушагропром» яхача агропромышленни объединене аппарата болхлой, хIанз из объединени болх беш я дIаяьккхача НГIАССР Госагропрома меттала.

Тхона хетачох реальни таронаш йолаш да вай баха нах кхачан продукташца Iалашбара хьал тоаде, йолаш я резерваш а, бакъда царех пайда эца беза. Цу гIулакха эггара хьалха хьайбай а оалхазарий а продуктивность дикка лакхъе, юртабоахама культураш интенсивни технологи юкъейоалаяра, боахамашта доал дара экономически методех пайда эцара ларда тIа дукхагIа хьувкъае еза. Предприятей производственни балха эффективность лакхъяра, цар финансови хьал тоадара хьакъехьара дош къаьстта теркам тIабохийташ леладе деза. Колхозхойи совхозий болхлойи вахара хьалаш тоадара средстваш лаха а 1990 шера кIезигагIа дале а 200 эзар квадратни метр чуIе цIеноош хьалде а деза.

УнахцIено лораяра учрежденей материально - технически база хьал чоалхане хилар кхета а деш, докладчика белгалдаьккхар, правительства капитальни вложенеш дIайохийт из дегIайоалаяра шозза гаргга дукхагIа (17,4 миллион сом хинначара 37,8 миллион сомага кхоачаш) кхаь шера эксплуатаце дIаеннай 300 моттиг йола берий отделени, дарбан корпус Аргунский больнице а г. Грознерча № 3 йолча больнице а, республикански больница терапевтически корпус, 19 амбулатори а ФАПаш а юрташка. 1985 шера хинначунца нийсдича унахцIено лораяра 22,5 миллион сом дукхагIа ю ассигнованеш. Шеко а йоацаш цо гIо дергда бахача наха медицински гIулакх делга белгтала тоаде. Цхьабакъда даь даьннар бахача наха медицински гIулакх дара эшшача боараме дац хIанз а.

Республике хьалха а санна дукха дов бераш, туберкулез яха лазар совдувл. Кхоачам боллаш Iалашъяь яц медицински учрежденеш лорашца. Моттигаш геттара кIезига хилара хьалашка унахцIено лораяра учрежденеш хьалъярга дIаухийташ йола капитальни вложенеш ерригаш а карарзаяц.

ХIанз а дIадаланза да медицински болхлой унахошца оахца хилар, уж теркал ца беш хилар, цхьайолча хана шоай декхараш тесса дутилга. Медицински болхлоша морален нравственностен нормаш телхаеш, шоай служебни гIулакхаш бе-башха ца хеташ кхоачашдеш моттигаш а нийслу.

КIезига яц къоастаянза проблемаш НГIАССР халкъа образоване министерстве а. Царех керттеръяр — материальни база мела хилар да. 530 школах 433 школа шин сменагIа болх беш я, 30 — кхаь сменагIа. Из ишта доллаше а капитальни гIишлош хьалъяра кхаь шеран 6 беттан караерзаяь средстваш 55 процент мара яц. Ученически моттигаш хьалъяь яхара план цу юкъа 49 процент мара кхоачашъяьяц, халкъа образованега дIа ца кхоачаш йисай 6 эзар моттиг йола школаш. 469 моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш.

Халкъа образоване министерствас кхоачам боллаш болх бац школашка хьехареи кхетам балареи методаш эргаяьа тоаяра, хIанз а эсала латт дешара заведенеш технически Iалашъелга. Городскойи районнии исполкомаша йоагIаш йола йоакхо яц хьехархой чуIеча цIеной а бытовой а хьалаш тоадара.

УнахцIено лораяреи халкъа образованеи системе хIанз латтача гIулакхий хьало дIадех бахача наха медицински гIулакх дечареи дешара процесс чакхйоаккхачареи кхоачамбоацараш дIадахара овлангара хувцамаш делга.

Перестройка елга, социально - экономически дегIаахар сихдара ерригa резерваш оарцагIйоахилга хила йиш йолаш дац Советий балха тIехь дIахо демократически наькъаш дегIадоаладеш мара, цар балха шерра нах юкъе озаш, балха стиль эргайоаккхаш тоаеш мара. Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета хIанз вIаштIехьдаьннадац цхьайолча моттигерча советски органий балхацара мекъал дIаяккха, застойни явленеш дIаяхара, шоай ха яьккха яьнна доал дара традицеши методаши дIаяхара тIехьа лоаттабеча къовсамера цар бехктокхам лакхбе.

МукIарал де доагIа Министрий Совето райисполкомашкеи горисполкомашкеи халкъа депутатий юртарча, поселкови, станични Советашта кулгалдара, царна доаггIаш дола гIо дара, уж хьаллацара а де доагIар делга хьадийха ца хилара.

Шеко йоацаш правительства, цун президиума балхах хьахиннарашта Министрий Совета председатель хиларах тарра аз беча балха тIехь нийсденна кхоачамбоацараш а Iаткъаш хинналга. Сона чIоаггIа хала а хеташ новкъа да гIишлон производства, социальни сфера перспективни дешаш къоастадеча белггала хувцамаш де, шоашта тIадиллача гIулакха бола министрий а ведомствай кулгалхой а персональни бехктокхам чIоагIбе, ший ханнахьа тIехьа тетта йиш йоаца дешаш царга къоастадайтара де дезар де сай вIаштIехь ца далар. ДукхагIа хьадеха деза царгара. Балха итогех хьайоагIаш йола керттера вывод — дешаш къоастадара наькъаш лахар, кхоачамбоацарашта а къоастанза йолча проблемашта а хадданза теркам тIалоаттабар — из да керттердарех дола декхар.

Иштта, Министрий Совета отчетах гуш да, къоастаянза йолча проблемай диапазон республика Советий балха юкъе хIанз а дикка шера йолга. Цар дIадех хадданза терко елга, анализ, координационни гIулакхаш делга, организованность, бехктокхам, дисциплина хилар.

Министрий Совет тешаш я ший балха депутаташа объективни а принципиальни а мах берг хиларах, критически замечанеш а конструктивни предложенеш а оттаерг хиларах, уж кхоачашйича хIанзарча хана парте оттадаьча декхарашка хьежжа социально-экономически хувцамаш делга сихдара гIо а дергдолаш.

БархІазлагІа хержача Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета аргІана йоаца сесси

Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета соцам

1986—1989 ШЕРАШКА РЕСПУБЛИКА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИ ДЕГІАЙОАЛАЯРА ХЬАКЪЕХЬАРА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА ОТЧЕТ

Нохч - ГІалгІай АССР Министрий Совета отчетага (докладчик нов. М. А. Керимов, НГІАССР Министрий Совета председатель) ла а «дийгІа, йийца а йийца Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совето белгалдоаккх парте XXVII съезда, XIX Ерригсоюзни партийни конференце, СССР халкъа депутатий цхьоалагІча Съезда установкашка, маьхка а Российски Федераце а лакхехьа латтача паччахьалкхен органий решенешка хьежжа НГІАССР Министрий Совето республика социально - экономически дегІайоалаелга сихдара а цун ларда тІа къахьегамхойи берригача бахача наьхен вахара хьалаш тоадара а тІадерзадаь декхараш кхоачашдара белгала болх беш хилар.

Республике кийч а яь кхачашъеш я целевой комплексни программаш: кхачан, чуІе цІенош — 2000, халкъа эша товараш хьадар, бахача наха гІулакхаш дар, унахцІено лораяр, экологически.

XII пятилетка шерашка хувцамаш даьд промышленноста а агропромышленни комплексана а доал дара. Товарни продукци хьаяра боарам 1986 — 1989 шерашка лакхбеннаб 7 процент, къахьегама овсарле 1985 шераца нийсйича лакхъеннай 6,9 процент. Моттигерча доалахьен промышленносте пятилетка кхаь шера производства боарам лакхбеннаб 40 процент гаргга, цу даькъе моттигерча промышленносте 77 процент, хлебопекарнин макаронни промышленносте 10,5 процент. Карарча пятилетка кхаь шера 23,3 процент лакхденнад халкъа эша товараш хьаделга.

1986—1988 шерашка капитальни вложеней боарам 1214 миллион сом хиннаб, из хул XI пятилетка цу тайпарча хана хинначул 17 процент дукхагІа.

Министрий Совет терко еш я соцкультбыта объекташ хьалъяра дукхагІа капитальни вложенеш дІаяххийтара. ШийттлагІча пятилетка дІадахача шерий планегІа соцкультбыта объекташ хьалъяра йолча капитальни вложеней боарам шозза совгІа лакхагІа ба дІаяхача пятилетка цу хана хиннача боарамал.

ТІеххьарча кхаь шера моттигерча Советашка гІолла социальни сфера материальни база дегІайоалаяра карадерзадаьд 117 миллион сом, из хул XI пятилетнагІа цу хана хиннача 65 миллион сомал дикка дукхагІа.

Карарча пятилетке финансироване ерригача источникий чотагІа хьалдаьд XI пятилетка цу хана хинначул дукхагІа чуІе цІенош, школаш, клубаш, дарбан учреждениеш. ДІахо болх баьб транспорта, бувзама организацей материально - технически база чІоагІъеш.

Пятилетка дІадахача шерашка цхьадола позитивни хувцамаш хиннад юртабоахама производстве. XI пятилетке а XII пятилетка кхаь шера а юрта боахама балхий ерригача комплексана хьожадаьд 1 миллиард гаргга сом. XI пятилетке юкъера лаьрхІача хІара шера хиннача боарамца нийсдича республике дулх доккхилга 18, цІенарий продукци — 14, плодоовощной консерваш — 22, кондитерски изделеш — 23 процент, минеральни хий — 18-зза, алкогольни доаца малар — 1,6-зза лакхденнад.

Цунца цхьана Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совето лерхІ республика Министрий Совето социально-экономически декхараш кхы а сихагІен эффективнегІен къоастадара кхоачамболлаш де доагІараш даь доацилга.

Геттара мела дегІанхад промышленни а юртбоахама а производства боарамаш, дуккхача хана тІехьадусаш хьадоагІа капитальни гІишлош хьалъяр, хІаьта из чІоагІа Іаткъаш да социальни декхараш къоастадара. ЧуІеча цІеношца, школе даха ха йоацача берий учреждениешца, медицински, коммунальни, бытовой, торгови тІулакхаш дарца, экологически хьалага диллача, кхы дуккхача позицешка диллача республика Российски Федераце эггара тІехьарча моттиге латт. ТІеххьарча хана республике холуш да зуламаш дукхагІа хилар, цу даькъе организованни дараш а, шерра даржаш латт социалистически доалахьенна къоалаш дари спекуляци лелаяри санна дола ийрча гІулакхаш. Цудухьа нийса да республика къахьегамхой а баха нах а леткъаш хилар.

Дуккха гІулакхаш чакхдоахе а халкъа боахама дерригача доакъошка кердача боахама механизма совленаш биззача боараме пайда эцаш лелаяц. Министрий Совето кхоачамболлаш лакхбац министрайи ведомствайи кулгалхой, перестройка процессаш кхоачашъяра шоай карарча предприятей хьала, организацей, учреждений гІулакхашта, дерригача хьохкамашта паччахьалкхен планаш кхоачашъяра бола бехктокхам.

Промышленноста дуккхача предприятеша телхаю договорни дисциплина, поставкай декхараш кхоачашдац. 1989 шера 7 бетта хьокхамех лоархІаинзар царех хІара йиъдагІйола предприяти, ерригa а дІа ца кхоачийташ йиса продукци 23,7 миллион сома маьха я. Эггара дукхагІа тІехьайнсар «Грознефтеоргсинтез», швейни, «Чеченингушстройматериалы» яха объединенеш, Назрановски трикотажни фабрика.

НГІАССР Министрий Совета карайолча предприятеша дІа ца кхоачийташ йисар 1402 эзар сома мах бола договорегІа йоагІа тайп-тайпара продукци.

Иизза кхоачашъяц халкъа эша товараш дукхагІа арахецара программа. Алхха укх шера хьалхарча ялх бетта 25 предприяти, царца «Красный молот», «Пищемаш», «Электроинструмент» заводаш, «Грознефтеоргсинтез» объединени, кхыяраш а йолаш, дІа ца кхоачийташ дисар 10 миллион сома маьха товараш.

Социальни проблемашка дикка моттиг лоац торговлей общественни кхачанен дешаша. Ишта дале а, цу отраслешкара гІулакхаш низткъала долаш дус. Укх пятилетка кхаь шера товарооборота еррига план кхоачашъеча 113 миллион сома маьха товарий яр кхоачашъянза йисар. 1988 шера бахача наьха еин сих лоархІаш товарооборот хилар 724 сом, РСФСР-е болча боарамал шозза кІезигагІа хул из. Ишта хьал да бахача наха гІулакхаш дара даькъе а.

Къаьстта ира латт баха нах кхачан товараща Іалашбара дош. Сага сих лаьрхІа кхачан керттера продукташ яара хьакъехьа республика РСФСР-е эггара тІехьарча моттиге я. Юрта боахама культураш кІезига хьувкъ, геттара кІезига лакхлу хьайбай продуктивность.

Юрта боахаме ишта дола хьал эттад интенсивни технологеш йизза караерзаяр мела хилар бахьан долаш, хий дехкача латтех, минеральнии органически удобренеех во пайда эцаш хиларах.

Юрта боахаме капитальни вложенеех геттара кІезига пайда эц. Укх пятилетка кхаь шера агропрома предприятешеи организацешеи паччахьалкхенна 113 миллион сом зе даьд. 1989 шера 1 июль тІакхоачаш агропрома предприятешка ссудех доалла декхар 1 миллиард сом гаргга дар. Агропромбанка поставщикаштеи подрядчикаштеи дІадала дезараш дукхагІа хул. Агропромышленни комплекса предприятей дуккха бола кулгалхой сагота бац ишта хьал оттара, дІахо а пайда эц боахам лелабара затратни методех, самофинансироване хьалашка боахама расчета дешаши экономически знанеши ледара кхетаю. Юртбоахама производстве меллашха юкъеккхухь арендни гІулакхаш.

Республика экономически къаьстта социальни дегІаухилга цІенхаштта юхаувзаш да капитальни гІишлош хьалъелга. Укх пятилетка кхаь шера плана тІа оттаьча 270 миллион сом йолча паччахьалкхен капитальни вложенеех кара ца ерзаеш йисар соцкультбыта гІишлош хьалъяра йола 71 миллион сома яраш. Цу гІулакхашка дІайохийта капитальни вложенеш караерзаяра хьакъехьа укх шера а тІехьадусаш да. ХІаьта республика нах баха пункташ амбулаторно - поликлинически учреждениешца 21 процент мара Іалашъяьяц, Быта цІеношца — 37 процент, юкъарча дешара школашца — 75 процент, банешца — 26 процент мара Іалашъяьяц. Фусамий хьалаш тоадара аргІагІа латт 38 эзарнел дукхагІбола дезалаш. Дуккха йола нах баха пункташ вІалла а школаш, дешадаха ха кхачанза долча берий учреждениеш, клубаш, культура цІенош, спортивни сооружениеш, торговлей бытовой гІулакх дарен предприятеш йоацаш я.

Республике йолаш йолча подрядни субподрядни организацей гІишлон материалийи гІишлониндустреи предприятей мощносташта магац капитальни гІишлош сихагІа а дукхагІа а хьалъелта вІаштІехьдаккха, уж ледара шер а ю, эргаяьха тоа а ю.

Къахьегамхошкарен бахача нахагарен дукха лоткъамаш кхоач транспортен бувзамен предприятей балха тІарча кхоачамбоацарех, геттара мела кхоачашду гонахьара Іалам лорадара гІулакхаш.

Министрий Совето хІанз а къоастадаьдац лаьтта тахкарахи мохк агарахи зе даьннача бахача наха новкъостал дара гІулакхаш.

ШийтталагІча пятилетка шерашка республика социально-экономически хьакъехьа хьалха санна тІехьаюсаш хилар кІезигденнадац, цунна тешал ду республика правительства организаторскии практически балха тІа хІанз а да дукха кхоачамбоацараш хиларо. Керттерчарех цхьа гІалат да тІаийю решенеш кхоачашъяра лоаттабу тІахьожам ледара хилар, балха шоашка еннача участкай хьакъехьара кадрай персональни бехктокхам лоха хилар. НГІАССР Министрий Совета балха стилен методашкен мела дІахьу перестройка.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совето **соцам бу:**

1. Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совето республике бахача наьха социально-экономически хьал тоадара эша дерригa гІулакхаш даь ца хилар белгалдаккха. Цу хьакъехьа цо баь болх кхоачамбоацаш лархІа.

2. Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета тІадул къахьегамхойн бахача наьхен вахара хьал тоадара тІаерзаяь комплексни программаш кхоачашъяра доагІар хьадехаш хадданза тІахьожам лоаттабе;

нах чубаха цІенош дукхагІа хьалдара йола резерваши таронаши лаха, Жилищни законодательство дувцилге йоащаш кхоачашделга боахама кулгалхошкара, халкъа депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташкара цІенхаштта хьадеха, фусамаш дІа-са нийсъеча, лаьттан участкаш телача, индивидуальни цІенош хьалдара ссудаш луча дола харцахьара гІулакхаш хьаьдда дІадаха;

халкъа эша товараш дукхагІа хьаде, цар ассортимент шеръе, дикал лакхъе гІерта, уж товараш хьадара моттигерча бийдала ресурсех а, хІаьта ишта кооперативай таронех а биззагІа пайда эца;

коммунальни боахама, транспорта, бувзама материально-технически база дІахо а чІоагІъяра болх тоабара, наькъаш дукхагІа дахкара дола гІулкхаш де;

эггара лоархІамечарех дола цхьа декхар бахача наха деш дола медицински гІулакх тоаделта лархІа, дарба дара учреждениеш хьалъяран уж эггара кердагІча оборудованеца Іалашъяран къоастаяьча средствах биззагІа пайда эца, хІаьта ишта кхы тІа ресурсаши таронаши лаха;

балха а практически гІулакхий а планаш тІа юртбоахама производство алсамъяккхара, цу кІийлен тІа баха нах дулхаца, шурийца, фуаща, баьцадаарашца, сомашца, кхыча продукташца Іалашбелга дикка тоадара дешашта дукхагІа терхам тІабахийта;

инвалидий, къабеннарий, цхьаь болча граждалий вахара хьал тоадара паччахьалкхен, боахама организацей таронех биззагІа пайда эца, къахеташ новкъостал дара болам республике ма могга хьаллаца;

республике социалистически законность дувцилта доацаш кхоачашдара, граждалий бокъонаши законагІа доагІа хьашташи лорадара гІулакхаш де;

ерригача ведомствашa, предприятеша, организацеша Іалам лорадара законодательство дувцилге йоацаши хьаьддан тІагІерттан кхоачашде.

3. Доагора-энергетически ресурсаш низткъала хиларца дувзаденна доагори электрически энергии кхом беш дІаяххийтара а цу хьакъехьара дефицит дІаяккха моттигера кхоачамаши таронаши лахара а шерра болх дІаболабе тІадул НГІАССР Министрий Совета, халкъа депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташта, министерствай, ведомствай, предприятей, организацей, колхозий, совхозий кулгалхошта.

4. НГІАССР Министрий Совета тІадул ер соцам кхоачашбарах дар 1989 шера декабре республика Лакхехьарча Советага хьахайта а республика социально-экономически дегІаухалга сихдара деш дола гІулакхаш къахьегамхоштен бахача нахан хан-ханнахьа довзийта а.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1989 ш. 23 сентябрь.

Мишта кхоачашду декхараш

Фу бахьан долаш гІайгІане ва миллионер

Е ДУКХА ЭЗАРАШ БОЛЧА БОЛХЛОЕХ ЛАТТАШ ЙОЛА КОЛЛЕКТИВ ВОЛЮНТАРИСТСКИ, ЗАКОНАГІА ЙОАЦАШ ЙОЛА РЕШЕНЕШ ФИНАНСОВИ КІОАГА ЧУ ХОАЯРАХ ДОЛА ИСТОРИ.

Вай республике толашагІйолчарех лоархІаш хиннача моттигерча министерства (хІанз йоацаш йолча) «Силуэт» яха объединене финансови даькъе кІалийсарах лаьца дувца доладалалехьа, аз доаладергда трикотажни цеха болхлой группо тха редакце дайта письмо:

«Хьамсара редакци!

Производственни прядильно-ткацки объединене дІа аьккха, цун 12 миллион сом совгІа дола декхараш тхона хьатІадехкача укх кхаь шерал совгІа «Силуэт» яхача производственни объединене болхлошка материальни стимулировани яра цхьаккха тайпа премеш, кхойттлагІа алапи, ширпотреба фондех луш йола премеш кхоачаш яц.

Объединене кулгалхоша, тхога аьнначох, оаха мел беш бола пайда прядильно-ткацки объединене дІаьккхачул тІехьагІа тхона хьатІадехка цар декхараш дІатоххача дІабохийташ ба.

Наха хьоарчадаь декхараш тхоашта хьаштдоацачарехи уж доккхий декхараш тІахьорчадаь болча наха уж дІатакхача бакъахьа долаш саннен лерхІ оаха, болхлоша. Тхо геттара раьза дац цу хьакъехьа НГІАССР Министрий Совето тІаийцача соцама. Уж «наьха» декхараш тхона тІадахкарах, тха малагІа бехк ба? ХІана аьлча, материально - финансови даькъе из гІулакх тхона чІоагІа Іаткъаш да. Прядильно-ткацки объединене кулгалхоша ишта «дика» боахам лелабарах, хІанз тхо цар нийдаь ссудаш, цар даьча къоалах хинна зенаш, йоккхий проценташ дІатакха дезача хьале оттадаь да. ХІанз а тІехьа цар картотеке хиннача счеташ тІа ахча дІаккхухьийт оаха. Из бахьан долаш массехк бетта алапи доацаш дах тхо. Из ийрча гІулакх цкъа къоастадергдий - теш? Цу тайпарча законаца доапача гІулакхаша, когехи кулгехи дийкка, цхьаккха тайпара де хІама доацача хьале а оттадаь. хІалакъяьй тха хьалха рентабельни, хьалхале лелаеш хинна предприята. ДиълагІа шу да тхо цхьалхха энтузиазмагІа даха, хІанз-хІанз хьал тоалургдац-теш, яхаш, догдоахаш дола. Нийсхо а оттa, доккха са а даьккха, беркате тхоай болх дІахо бергхиларах бІубенна да тхо. Наьха долчох хьогаш дац тхо, тхона дезар оахош тхоай къахьегамца даьккхар мара дац.

«Силуэт» яхача производственни объединене болхлоша редакцега дехар ду тха геттара хала дола финансови хьал тоадара гІо делга а дІахо дІайодача хана беркате болх бе тхона таро ялартІа а.

Н. ГОРАЩЕНКО, профкома председатель, Р. ДАУШЕВА, Р. МАХАМАЕВА, Т. ГАМАРГАЕВА, В. БОЛДЫРЕВА, Н. МАРИНЕНКО, Х. АХМАТХАНОВА, Т. ХУНКУРХАЛОВА, Л. САИДУЛАЕВА, кхыча а 50 саго кулгаш яздаьд».

ГІулакх мишта хет шоана? КІезиг-дукха а доацаш, 12 миллион сом декхар? Из истори дуккхача хана дена хьайоагІаш я. Цу хана прядильно - ткацки предприяте «Силуэт» яхача объединенена чуйоагІаш яр. Дика пайда а луш, цІихеза, гІоръяьнна яр из. ХІаьта ше предприяте а объединене а йоккха рентабельность йолаши низ болаши яр. Цул совгІа, цу предприятес арахецаш хинна продукци наха дІаэцаши хоатташи яр. ХІаьта объединенес арахецаш хиннача изделешта (къаьстта, кІувсашта) Лейпциге хиннача ярмарке дошо 2 медаль еннаяр.

«Гигантомане ха» аьнна, меттахьа цІи тилла ха яр из. Прядильно - ткацки предприяти объединенех хьакъоаста а яь, цох объединене йир республика моттигерча промышленноста министерства бюрократически аппарата из геттара чІоагІа ловш хиларах. Цкъа керта чу ена уйла дІачакх ца яьккхача «йита йиш йоацилга» ховш ма дий вай. ХІаьта массе оагІорахьа хьежа а хьежа, техка а техка мара де йиш минай цу тайпара дола цІенхаштара гІулакх. ХІаьта цу хьакъехьа дика уйла яь, из даьд аьлча, чІоагІа шек ва со. Вайна ховш ма дий, мел чІоагІа, ше аьнначун тІера ца йоалаш, шийи директиваш тІа латтар цу хана бюрократически аппарат. (Из хІанз хувцаеннай аьнна, догдоахилга а дац).

Шоаш лаьрхІа хиларах тарра, «Силуэт» яхача производственни объединене генеральни директор М. Х. Дошукаев духьал воллашехьа, предприятеех объединени йир. «Силуэтах» из сихха дІакъоаста а яь, цун фондашкара массехк миллион сом дІаделар «кердача объединенена», керда директор а хьожавир, цун управленчески аппарате болхлой а хьанийцар. Болх дІаболабелар...

Из болх мишта беш хиннаб ховш цхьанкха вий-теш, хІана аьлча, цох хьахиннар моттигерча промышленноста территориальни управлене архивашка дІахьуладаь долаьдаь. Амма, цох юхейиса тІехьале-м дика йовзаш я болхлоша редакце цІерагІа яздаьча письмо тІара.

Долче, кхы «дикагІчунга» догдаха деза аьлча геттара тамашийна хІама дар. «Кердача» объединене хьанийца хиннача болхлой спискашка со хьежача, чІоагІа цецваьлар со: специалистеех меттел цига воацаш цхьаккха а вацар — музыканташ а кьехархой а, агрономаш а зоотехникаш а...

Ши-кхо шу доаллашехьа, доал деш доаца производственни гІирсаш доха доладелар, тоаеш йоаца оборудовани пайда луш яцар, кийчача продукце складаш хьалйизза яр брак хиларах дІа ца эцаш, объединене йисача изделешца. Тховнех догІаш Іочуделхаш хиларах дохкалуш доагІача кІувсаехи паласехи хьаухаш хинна во хьаж гаьнна дІакхоачаш яр.

Цу тайпара хьал дар бийдала складашка а, укхаза доагтІача тайпара доал деш ца хилар бахьан долаш дохкалуш латтар тха, тайп-тайпара хьийза таьш, кхыйола материалаш.

— Кегар а баь, ка а техха, шоашта моггача тайпара доккха зе а даь, цу принципех болх баь дІабахар кердача объединене специалисташ. Даккха йиш яр даькха баьлча, «кулгалхой» сихха дІан-хьан ада баьлар. ХІаьта, пайда луш йоаца, сэв дукха къоал дарах хьалакьяь йола ГПТО юха а «Силуэт» яхача производственни объединенех дІатоха лаьрхІар. Хьалхале лелаеш йолча объединенена алхха производство дІа а енна Іийча баларе а хІама дацар, цхьа бакъда, цу производстваца цхьана «дельцаша» дита итташ миллионаш сома маьхе дола декхараш а токхалга дІатІадилар.

Геттара раьза а болаш «Силуэт» яхача производственни объединене кулгалхочо М. Х. Дошукаевси цо кулгалдеш йолча коллективои из соцам тІаийцар аьлча бакъдац. Шоашта мамогга духьале е гІийртар уж цу харцача абсурдни долча гІулакха, амма, хІама вІаштІехьа-м даланзар цар: бюрократаша соцам баьчул тІехьагІа, безам бале а беце а, из решени кхоачаш ца йича валац.

Ишта къоасталургбоаца шод хинна дІаьхденнад из дог деладеш доаца истори. Дуккхаза из гІулакх къоастаде гІийртай тайп-тайпарча боарамашкара комиссеш — вай республика правительства йолчарех денз СССР правительствос яйтачарга кхачалца. Дуккхаза цІенхаштта соцамаш тІаийдаьд: объединене финансови хьал тоадара эшача гІо де аьнна, объединене доаца декхараш царна тІера дІадаха аьнна. ЙІаьххача хана лийрхІа йола ссуда лойла аьнна, массагІа я уж! Цхьабакъда, тІа мел ийцача соцамех цаІ хІанз а тІехь кхоачашбинза ба.

Тахан «Силуэт» яха производственни объединени боахама расчетагІен самофинансироване кІийлен тІен болх беш я. ХІара беттарен кварталии планаш, коллективо ше тІаийца социалистически декхараш тІехкхоачашду, из бахьан долаш объединене дуккхача маьхе бола пайда ийбу. Амма, из шеддар зехьа дов: Хьахулаш болча пайдан доккхагІа дола дакъа банко юхаувз, объединенена тІалатташ дола декхараш дІа а токхаш. Объединене хІанз а тІехьа прядильно-ткацки объединени адресагІа теха гІод а кхы меттел токхаш я.

ХІаьта, «Силуэт» яхача производственни объединене болхлой цу гІулакха раьза ца хилар нийса да. ХІана аьлча, цхьайолча хана доацхьан-шин бетта царна доагІаш дола алапи дІадала таро йолаш яц объединене. ХІаьта, коллективашка мел хулача собранешка болхлоша доагтІаш дола хаттар увттаду: бакъдар котдаьнна, нийсхо маца хургья, яхаш. Боахама расчетагІен самофинансироване кІийлен тІен болх беш, планаш тІехкхоачашъеш, пайда эцаш хилча хІаьта а?..

...Кхы де хІама доацаш, гІайгІане уйлаш а еш, корта хьаллаьца вагІа хьалха предприяте - миллионер лоархІаш хиннача объединене генеральни директор М. Х. Дошукаев. ХІаьта цун уйлашка а болхлой уйлашка санна цхьа хаттар да: «Бакъдар котдаьнна, нийсхо маца яргья-теш?».

А. САДУЛАЕВ,
тха спец. корр.

ЗАВОДЕРА ГІУЛАКХАШ

ГІ. Ахриева цІерагІча Назрановски «Электроинструмент» яхача завода коллективо самофинансированеи йиззача хозрасчетен кердача системагІа къахьега цхьа шуи нийс бутти боалаш латт. Долче, цунна цу юкъа карагІдаьннар миштад? Кердача хьисапе къахьегаш хиннача соахка хьалхарча ялх беттаца нийсдича укх шера цу юкъа даьха производственни хьокхамаш дуккха дикагІа да. Завода коллектив хозрасчете яьннача хана чІоагІа халонаш нийсъелар. Къахьегама хьалаш дика ца хиларах, алапеш кІезига хиларах нах балхара дІабувлаш дукха хувцалора. Царна метта балха хьаувттараш цхьаккха тайпа говзал йолаш бацар. Уж Іомабеш дукха ха дІайодар. Из бахьан долаш балха тІа бухсоццаш хьахулаш дар кІезига дар, лоха яр къахьегама овсарле а. Цунца дувзаденна предприяте коллективана дукха декхар тІадусар.

Хьалхарча аргІана шийна коллективо хьалхашка оттадаь бехктокхаме декхар дар уж кхоачамбоацараш дІа а даьха, боагтІача боарамагІа болх дІабохийталга.

Укх шера хьалхарча 6 бетта завода коллективо болх мишта баьб хьежача, цун гІулакхаш тоаденнад ала йиш я. Продукци маьхалъяккхара хьалхарча ах шера задани 112 процент кхоачашъяьй, товарни продукци арахецара планагІа а дика лоархІабир.

ХІаьта ишта кхоачашдир заводо ший потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш а. Из бахьан долаш смежникашка продукци дІа ца кхачарах текхаш хинна гІод а тела ца дезаш мукъабаьлар. Брак ярах хулаш хинна зе дикка кІезигделар. Цунца цхьана кІезигагІа хилар арахецача продукцега дІадодар а.

Болгарера а вай мехкарча поставщикаша а завода хьакхухьийташ йола электродвигателаш кхоачамболлаш яц. Из бахьан долаш боагІача боарамагІа дІабодац коллектива болх. Цул совгІа из гІулакх Іаткъ арахецача продукце ассортимент шеръяра.

Ала деза укхаза йоггІача тайпара социальни гІулакхашта йокхо елга а. Йовзаргйоацаш эргаяьккха тоаяьй болхлой столови. Берий беша капитальни ремонт еш латт. Болхлой къахьегама хьалаш а эргадаьннад. Машинашъераш та махетта дика тоаяьй душевойш, бытови помещенеш. Хьа а дийла болх бе доладалийтад кхалнаьха «гигиена» яха цІа. Тоае йолаеннай завода керттерча корпуса помещенеш а.

Хьинаре къахьегача машинашъераша салоІаргдола зонаш хьалъяра чІоагІа йоакхо ю предприяте кулгалхоша, общественни организацеша. Цар Одессе, Іаьржача форда йисте хьалъе лерхІ болхлошта лаьрхІа йола санатори-профилактори. Из йистеяьлча хІара шера цига салоІаш, дарба дайташ хургва 30 болхло. Ишта чІоагІа йоакхо ю укхаза наха чуІе цІенош хьалдара йолча проблемана а. 1990 шера хьалде лерхІ 65 квартира йола цІенош.

Р. МАНСИГОВ,
МГУ журналистика факультета студент.

Нохч-ГІалгІай АССР унахцІено лораяра болхлошта сийлен цІераш яларах дола

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Нохч-ГІалгІай АССР медицински кадраш кийчъеча доккха дакъа юкъедахьарах сийлен цІераш лойла

«Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни лор»:

Астахова Замира Татарбековнана — Къулбаседа-ХІирий мединститута госпитальни терапе кафедра ассистента.

Зиц Владимир Романовича — Къулбаседа-ХІирий мединститута фтизиатре кафедра заведующена.

«Нохч-ГІалгІай АССР унахцІено лораяра заслуженни болхло»:

Варзиева Алла Савельевнана Къулбаседа - ХІирий мединститута интернатура заведующена.

Довголис Аристотель Николаевича — Къулбаседа-ХІирий мединститута юкъарча а социальни а гигиена кафедра ассистента.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1989 ш. 21 сентябрь.

Хьахоададу моттиг

ПРОВЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА!

На абонементе должен быть проставлен оттиск кассовой машины.

При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонементе проставляется оттиск календарного штемпеля отделения связи. В этом случае абонемент выдается подписчику с квитанцией об оплате стоимости подписки (переадресовки).

Для оформления подписки на газету или журнал, а также для переадресования издания бланк абонемента с доставочной карточкой заполняется подписчиком чернилами, разборчиво, без сокращений, в соответствии с условиями, изложенными в каталогах Союзпечати.

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ — МЕСТО» производится работниками предприятий связи и Союзпечати.

Хьамсара газет дешараш!
Тха газет яздайта шоана аттагІа хургдолаш оаха кепатох ер абонентни бланк. Цун тІехьашкахьара оагІув я укхаза шоана гуш яр. Бланка хьалхашкахьара оагІув — йиълагІча оагІо тІа.